

## PRÒLEG

L'Octavi, el meu cosí, em demana unes notes a la manera de pròleg per al seu treball narratiu situat a la Figueres de la postguerra. Per evitar allò que s'ha dit, que Catalunya és cosa d'unes quantes famílies, he tingut la prevenció de no barrejar-nos amb aquesta llista selecta del país. Al cap i a la fi, només ens agermana la pertinença a una família rural que es va instal·lar a Llers fugint de la Guerra dels Angelets. I d'això sí que en som fidels al nostre cognom Dalmau i al terraprim llersenc, aspre i sec, on tossudament procurem fer arrelar la vida. Per tant, crec que no hi ha cap incompatibilitat, ans al contrari.

No sóc un home de literatura, però les hores passades a la recerca de documentació als arxius, probablement m'atorga la possibilitat d'afinar el context històric al voltant d'unes caixes buides d'un avió accidentat al paratge dels Bufadors, on Francisco de Zamora en el seu *Diario de los viajes hechos en Catalunya*, a finals del s. XVIII, ens descriu la força d'un vent desconegut per ell, la tramuntana, en el seu recorregut des del Port de la Selva a Cadaqués.

Aquest Dornier DO24T no s'esventra a les feixes que acull les vinyes verdes vora el mar de Josep Maria Segarra ni enmig les oliveres platejades de Carles Fages de Climent. L'avió s'accidenta a l'Empordà de la postguerra, en el moment que l'Alemanya de Hitler intenta ocupar tot Europa.

A casa nostra són temps de vencedors i de vençuts i la frontera de l'Albera està controlada per les tropes de la Wehrmacht, que des de la França ocupada ens miren (als franquistes) com a aliats. Aliats sí, però no del tot fidels. De fet, quan Hitler s'estavella a Stalingrad a l'Espanya de Franco arreu comença a sorgir la temença (o esperança) que els alemanys poden perdre la guerra. El relat recull plenament aquest moment dels dubtes d'un matrimoni no realitzat del tot.

Són vius els dies que el governador Pere Navarro va lliurar a l'arxiu de Sant Josep de Girona tota la documentació històrica del *Gobierno Civil* franquista. Per als historiadors van ser uns dies de Festa Major. Recordo haver compartit a la sala de consultes amb Josep M<sup>a</sup> Solé i Sabaté el lligall dels diplomàtics de Madrid sobre els protectorats i règims col·laboracionistes amb els nazis de l'Europa balcànica, que van ser confinats en un balneari de Caldes. Ell, conjuntament amb Jordi Finestres, va escriure un article a *Sapiens* («Caldes de Malavella, refugi nazi») que mostra un particular posicionament dels franquistes amb els nacionalsocialistes.

És veritat que Franco no va entregar els col·laboradors dels nazis als tribunals i per tant, com diuen ells, els va protegir. Però també els va tancar les delegacions diplomàtiques i els va confinar en un balneari que els limitava la llibertat de moviment. Una mena de presó oberta controlada per la policia. Una neutralitat ambigua que permetia deixar passar els aviadors aliats fins al consolat britànic a Barcelona on els donaven un visat cap a Lisboa i Londres. Mentre era permissiu, cada vegada més amb els aliats, no dubtava a engarjolar tota mena de col·laboradors europeus amb els alemanys: reixistes belgues i fins i tot al mateix Pierre Laval al castell de Montjuïc. De fet estem assistint a la primera pedra d'una cronologia que acabarà amb la visita d'Eisenhower a Madrid, el 1959.

De forma simplificada, el text situa aquesta relació entre un cònsol alemany de bracet amb un jerarca del Movimiento. La realitat

era una mica més complexa. Existia una estructura diplomàtica alemanya, amb ambaixada i els seus consolsats, però n'hi havia una altra d'agents sota el paraigua de la Creu Roja Alemanya o de diverses estructures comercials alemanyes. A tres punts de la frontera (Puigcerdà, Figueres i Portbou) tenien els seus homes clau que es relacionaven amb un bufet d'advocats del passeig de Gràcia, una forma indirecta i discreta de nexionar els nazis amb la *Segunda bis del Estado Mayor*, amb seu a Capitanía de Barcelona.

Nosaltres llegirem sobre un cònsol fictici anomenat Hans, però no és menys cert que n'hi havia un d'històric, el de debò, que es deia Hans Martin Mueller. Ho hem sabut per la desclassificació dels Arxius Nacionals americans però també per la història oral. El cafeter de la Cambra Agrícola de la placeta baixa de la Rambla ens el va descriure clarament: un jove nazi convençut, que furgava els hotels i pensions, amic de la comissaria de la policia espanyola i que vigilava tot el moviment de refugiats europeus que s'evadien cap al sud. El contrapunt perfecte i dissonant a històries conegudes i poc resoltes. Walther Benjamin a Portbou i la del brigadier Reginald Miles a l'Hotel Paris de Figueres, per posar-ne dos exemples clars.

Fins i tot ens va descriure la darrera vegada que el va veure. Eren els dies de la invasió aliada per la Provença, que va provocar una pinça on van quedar encerclat un cos d'exèrcit alemany a Perpinyà. Com que no podien anar cap al nord no els quedava més remei que anar cap a Espanya. El cambrer ens va fer la foto en la seva descripció oral: uns quants camions alemanys entrant pel carrer de la Jonquera fins a l'Hotel Llombart de la Rambla i conduïts per Hans Martin, camisa blanca i metrallera en bandolera.

Un segon aspecte del relat, potser el central, és el de la situació de com els vencedors van estructurant el seu pes personal en el control de l'economia com a primer pas de l'acumulació de beneficis a qualsevol preu. Ens trobaríem davant d'una manca de valors

de la condició humana ja blasmada pels set pecats capitals, una definició i condemna moral contra els vicis humans.

L'avarícia, en aquest cas, es defineix millor per la cobdícia en tant que manera de ser deslleial, practicar la traïció com a moneda corrent, especialment al servei del benefici personal. Recerca i acumulació d'objectes, robatori i assalt, especialment amb violència, els enganys o la manipulació de l'autoritat. Aquest és el nus central de la trama, la cupiditat.

A poc a poc hem entrat en aquest model d'història total on la psicologia dels personatges s'ha d'analitzar des d'una doble perspectiva. Per sota de la història oficial hi ha la història real.

El sistema econòmic de la postguerra estava controlat i no era gens lliure. És el moment de l'autarquia plena on l'Estat (teòricament) ho controla tot. No és una sola economia, també n'hi ha dues: l'oficial i la real. A la història local, tenim alguns estudis que ajudarien a senyalar les anomalies i les dificultats. El treball de Joan Guillaumet *Tots hem fet estraperlo* situa el naixement d'un nou servei, al marge de les estructures oficials, per resoldre els dèficits de matèries primeres i de queviures

En aquest cas el text, però, apunta més alt en les relacions econòmiques permanents de l'Espanya de Franco amb la de Hitler. El món del consorci SOFINDUS i els diversos acords comercials mantinguts des del primer minut del cop d'estat i que farà del règim un proveïdor important per als nazis. Llana, cuir, minerals (ferro, pirita, plom i wolframí) així com diversos productes alimentaris (blat, oli i cítrics).

Finalment, el text entra en el món de la doble moral, no solament en l'aspecte de l'economia, sinó en el de la relació de les persones. Com que el text no parteix d'una base històrica documentada, l'autor s'atreveix a situar aquesta doble vida en una mestre de poble que en hores lectives vol mantenir la plaça fixa d'una feina mal pagada

amb un treball extra de prostitució que acaba a la mítica Torre Basca, que a poc a poc anem coneixent millor gràcies, també, a treballs narratius com el de la Mònica Soler a *Les nits de Lola Patón*. Una de les deu cases de tolerància que Josep Clara situa a Figueres, en el seu pròleg al llibre de Gerard Bagué *La Girona pecadora*.

L'Octavi ens proposa una trama on la seva descripció va agafant ritme. A poc a poc s'accelera fins al desllorigador final. Ell diu que no s'ha basat en una cronologia concreta, però li ha posat data, 1943. Em comenta que no ha pensat en personatges reals, però el nazi es diu Hans. La toponímia és del tot real per situar els fets en una geografia ben precisa, l'Alt Empordà.

A mesura que un s'endinsa en la descoberta de l'or, no pot evitar mirar de reüll els decorats franquistes que emmarquen l'escrit. Segur que encara hem de descriure el nostre particular *Novecento* que, per les condicions específiques de la sornegeria empordanesa, podria ser ben bé un *Amarcord* fellinià.

*Alfons Romero Dalmau*